

Arenguseire Keskus

ARENGUSEIRE TEGEVUSKAVA 2025

2025

Sisukord

1.	Uurimissuunad 2025	3
1.1.	Eraraha kaasamise tulevik kultuuri- ja spordivaldkonnas	3
1.2.	Kohalike avalike teenuste aegruumilise kättesaadavuse tulevik	5
1.3.	Majanduse konkurentsivõime tulevik.....	7
1.4.	Tervishoiu jätkusuutlikkus	9
1.5.	Noorte autonoomia tulevik	12
2.	Järeelseire	15
2.1.	Kõrghariduse rahastusvalikud	15
2.2.	Pensionide tulevane ostujõud	16
2.3.	Rahvastikustsenaariumide mõju sotsiaalkaitse kuludele-tuludele	16
2.4.	Platvormitöö ja platvormimajandus	17
3.	Kommunikatsioon.....	19

1. Uurimissuunad 2025

1.1. Eraraha kaasamise tulevik kultuuri- ja spordivaldkonnas

Põhjendus	<p>Kuigi kultuuri ja spordi valdkondades on mitmeid silmapaistvaid metseene, on eraraha kaasamine täna Eestis pigem erand kui reegel. Samuti ei ole viimastel aastatel sisuliselt kasvanud ettevõtete annetuste arv. Samas on Eesti kultuurivaldkonda suunatava riikliku ressursi osakaalu poolest Euroopa tipus, mistõttu ei pruugi riiklik rahastus edaspidi oluliselt suureneda, sest on teisi valdkondi (sotsiaal- või tervishoid), mis olulist järele aitamist vajavad. Seepärast on vajalik leida kultuuri ja spordi elujõulisuse tagamiseks teisi vahendeid.</p> <p>Kultuuriministeerium on viinud läbi analüüsi, mis kirjeldab praegust praktikat, võimalusi ja takistusi eraraha kaasamisel nii kultuuri, lõimumise kui ka spordi valdkondades.¹ Peamiste takistustena tuuakse esile järgmisi asjaolusid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eestis pigem vähe ettevõtteid, kes kultuuri ja sporti toetavad. On väljakujunenud tuntud (suur)toetajaid, aga vähe uusi tegijaid. Samal ajal lisandub aina uusi kultuuri- ja spordikorraldajaid, kes samuti toetamist sooviksid. Seega on peamine mure uute ettevõtjate leidmine, kes kultuuri varem toetanud ei ole. Märgiti, et n-ö iduettevõtjate põlvkond tihti kultuuriga ei suhestu ja ei näe seega põhjust seda toetada või selle pärast muret tunda. • Eestis on tugevalt juurdunud arusaam, et kultuuri toetab riik. Kultuuri- ja spordikorraldajatel puuduvad vajalikud oskused ja harjumused annetuste kogumiseks. Probleem on ka jõukama elanikkonna isikliku kultuuritarbimise kogemuse vähesus või selle puudumine. Samuti on annetuste kogumine kohati tabu. Näiteks ei ole oma vara pärandamine kultuuriasutustele või organisatsioonidele Eestis pigem kombeks. • Nii ettevõtjad kui ka kultuuri- ja spordikorraldajad tõid välja, et
------------------	--

---

¹ [Eraraha kaasamine Kultuuriministeeriumi valdkondades 2022](#) (2023). Kultuuriministeerium.

	<p>avaliku sektori maksupoliitika on erasektori jaoks märgilise tähtsusega. Samas võimalust, et palgafondist või kasumist annetataks tulumaksuvabalt teatud protsendi ulatuses, pigem ei kasutata.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eesti ühiskonnas ei ole kultuurile annetamist/panustamist kunagi mõõdetud. Ühtlasi on seda keeruline teha, sest konkreetsed summad ei tule sageli aruannetest välja. Suures osas toetatakse kultuuri turunduseelarvete kaudu ning seega ei kajastu need annetused üheski deklaratsioonis. <p>Praegu kehtiva tulumaksuseaduse (TuMS) § 49 lõike 2 punktid 1 ja 2 näevad ette ettevõtete maksuvaba annetamise piirid: kuni 10% eelneva majandusaasta kasumist. Statistika näitab, et maksimaalsest võimalikust annetamise summast kasutavad Eesti ettevõtted ära väikese osa, näiteks 2021. aastal annetas 401 ettevõtet kogusummas 5,8 miljonit eurot.² Võimalus olnuks annetada 88 239 äriühingul kogusummas 879,2 miljonit eurot.</p> <p>Uurimissuunas käsitletakse kultuuri- ja spordivaldkonnale annetamist mõjutavaid tegureid ja trende, sealhulgas nende võimalikke arenguid tulevikus. Eesmärgiks on koostada nn mõjuahel kultuuri- ja spordivaldkonda investeeritud euro sotsiaalmajandusliku tasuvuse kohta, samuti luua meetodika tasuvuse hindamiseks. Eelnevat arvestades pakutakse välja alternatiivsed poliitikavalikud eraraha kaasamise suurendamiseks kultuuri- ja spordivaldkonda.</p> <p>Uurimissuuna kesksed küsimused on:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Millised tegurid ja trendid mõjutavad erasektori annetusi kultuuri- ja spordivaldkonnas? Millised stsenaariumid võivad annetusmaastikul edaspidi kujuneda? • Milliste meetoditega oleks võimalik hinnata kultuuri- ja spordirahastuse sotsiaalmajanduslikku tasuvust? Milliseid tulemusi eri meetodid annaksid? • Arvestades annetuskultuuri mõjutavaid trende ja tegureid, millised alternatiivsed poliitikavalikud võiksid eraraha kaasamise suurendamiseks perspektiivsed olla? Millised on oodatavad tulud ja kulud riigi vaatepunktist?
--	---

² [Eraraha kaasamine Kultuuriministeeriumi valdkondades 2022](#) (2023). Kultuuriministeerium.

Uuringuteenuste eelarve	20 000 eurot + km	
Ajakava	Lähteülesande koostamine, lisaekspertiisi kaasamise ettevalmistamine, võtmeisikutest juhtkomisjoni ja ekspertgrupi loomine	September – oktoober 2024
	Kaastööde ja lühiraportite valmimine, vaheraport ja tagasiside juhtgrupilt	November 2024 – veebruar 2025
	Lõppraport ja tulemuste tutvustamine	Märts 2025

1.2. Kohalike avalike teenuste aegruumilise kättesaadavuse tulevik

Põhjendus	<p>Avalike teenuste aeg-ruumilise kättesaadavuse suunal võib esile tuua kaks suuremat väljakutset. Esiteks demograafilised muutused. Eestis toimuv linnastumine ja valglinnastumine ning mitmikpaiksuse (linna- ja maakodu olemasolu) levik on oluliselt mõjutamas teenuste katvust ja kättesaadavust. Teiseks küsimus sellest, kuidas on võimalik viia teenus kaugemale, et säästa kulusid ja pakkuda paremat kvaliteeti. Samuti, kuidas tasuks kaaluda, et võimekamad kohalikud omavalitsused pakuvad teatud teenuseid ka naaberomavalitsustele.</p> <p>Mitmekümne aasta jooksul on muutunud rahvastiku paiknemine, mistõttu kunagi loodud teenusmajad (nt kool, kultuurimaja, vanadekodu jne) ei pruugi enam asetseda kõige õigemal kohal. Seega peame küsima, kui suur on eri teenuspunktide praegune kliendibaas ehk katvus, milliste teenuste järele on kasvav vajadus, kui kättesaadavad (ajaliselt ja ruumiliselt) on need teenused kodanikele praegu ning mida võime oodata edaspidi.</p> <p>2023. aastal valminud üleriigilise planeeringu alusuuringu kohaselt koonduvad rahvastiku kahanemine ja vananemine ning selle trendi negatiivsed mõjud valdavalt sotsiaalmajanduslikult nõrgematesse</p>
------------------	---

piirkondadesse. Samas võib tulevikukindla teenusvõrgu ning atraktiivse elukeskkonna loomine siserände seniseid trende muuta. [Rahandusministeeriumi uuringu](#) järgi eelistavad maale kolida eelkõige mehed, eestlased, 30–49-aastased, kõrghariduse ja kõrgema sissetulekuga inimesed, ka lastega pered. Samuti on tõusuteel uuskogukondade liikumine, mis toob endaga tihti kaasa töökohtade loomise loomemajanduse sektoris. Seega on maale kolimise potentsiaal ja huvi paljudel inimestel olemas, ent selle soovi realiseerumist pidurdab kvaliteetsete avalike teenuste ebapiisav kättesaadavus.

2017. aastal toimunud haldusreformi (213 KOV-i asemel jäi alles 79) peaesmärk oli senisest suuremate ja tugevamate omavalitsuste tekkimine, mis tooks kaasa võimekuse pakkuda paremaid avalikke teenuseid, tagada piirkondade konkurentsivõime ning täita iseseisvalt neile seadusega pandud ülesandeid. Viis aastat pärast ühinemisi tehtud [haldusreformi hinnang](#) toob välja, et paranenud on küll teenuste kvaliteet ja mitmekesisus, ent halvenenud on teenuste ruumiline kättesaadavus, kasvab nõudlus inimkeskse ja vajaduspõhise teenuskorralduse järele ning edasi tuleb jõuliselt arendada e-teenuseid. Viimasele on viidanud ka 2021. aasta [Riigikontrolli audit avalike teenuste kohta](#), mille kohaselt tuleks rohkem tähelepanu pöörata vajaduspõhise teenindamise ja ka e-teenuste arendamisele. Riigikontroll rõhutab, et asutuste säilitamisest on olulisem säilitada teenused.

Arenguseire Keskuse õpetajate järelkasvu tuleviku uurimissuunas kerkis esile vajadus luua hõrepiirkondades [teenuste tervikvaade](#), kus näiteks nii kool kui teised avalikud teenused (nt raamatukogu, kultuurimaja, postkontor) paikneksid energiatõhusates kogukonnajamajades. Elutähtsate teenuste tulevikukindlus sõltub suuresti sellest, kui võrd on võimalik avalikke teenuseid vaadata koos, nii et ühe teenuse elujõulisus toetaks teise teenuse elujõulisust.

Uurimissuunas selgitatakse, milline on avalike teenuste aeg-ruumiline kättesaadavus praegu ja kuidas see võib edaspidi muutuda ning millised võiksid olla teenuste osutamise sobivaimad mudelid tulevikus.

Uurimissuuna kesksed küsimused on:

- Milline on avalike teenuste aeg-ruumiline kättesaadavus praegu ja tulevikus?

	<ul style="list-style-type: none"> • Millistest võtmeteguritest sõltub avalike teenuste piirkondliku korralduse tulevik? Mis on erinevate tasandite (riik, omavalitsused) võimalused tuvastatud võtmetegureid suunata? • Millised on võimalikud kujunevad avalike teenuste kättesaadavuse stsenaariumid aastaks 2050? • Milline on erinevate stsenaariumide majanduslik, aga ka sotsiaalne (nt kogukonnatunde loomine või lõhkumine) tähendus? <p>Tööl on tugev seos Arenguseire Keskuse teiste uurimissuundadega, eelkõige regionaalmajanduse, aga ka õpetajate järelkasvu uurimissuunaga.</p>	
Uuringuteenuste eelarve	40 000 eurot + km	
Ajakava	Lähteülesande koostamine, lisaekspertiisi kaasamise ettevalmistamine, võtmeisikutest juhtkomisjoni ja ekspertgrupi loomine	Aprill – juuni 2024
	Kaastööde ja lühi raportite valmimine, vaheraport ja tagasiside juhtgrupilt	September 2024 – märts 2025
	Lõppraport ja tulemuste tutvustamine	Aprill – mai 2025

1.3. Majanduse konkurentsivõime tulevik

Põhjendus	Mitu aastat kestev majanduslangus on üha tugevamalt esile toonud Eesti majanduse pikaajalise konkurentsivõime ning selle tugevdamiseks vajalike muudatuste küsimuse. 2023. aasta lõpus kutsus Riigikogu majanduskomisjon kokku konkurentsivõime eksperdikogu, kuhu kuuluvad Tartu Ülikooli, TalTechi, Eesti Panga ja Arenguseire Keskuse esindajad. Eksperdikogu avaldas 2024. aasta suvel Eesti majanduse olukorda, võimalusi ja takistusi ning perspektiivikaid majanduspoliitilisi soovitusi käsitleva raporti „ Eesti majanduse olukord ja väljavaated. Konkurentsivõime eksperdikogu raporti Riigikogule “.
------------------	--

Vajadus kriitiliselt hinnata seniste majanduskasvu alustalade toimimist ning majanduskasvu vallas ambitsioonikamalt tegutseda on sama aktuaalne ka 2025. aastal, samuti on tähtis konkurentsivõimega seotud uuringute süsteemsus ja järjekindlus. Eksperdikogu plaanib ka järgmisel aastal sarnase raporti koostamist, et luua järjepidevus konkurentsivõime uurimisel. Selline järjepidevus vastaks ka Euroopa Liidu Nõukogu soovitusetele, mille kohaselt võiks igal liikmesriigil olla oma tootlikkuse ja konkurentsivõime nõukogu, mis analüütiliselt ja argumenteeritult informeeriks avalikkust ja poliitikakujundajaid Eesti majanduse tulevikuväljavaadetest, võimalustest ja takistustest.

2025. aastal koostatakse jätkuraport, mis analüüsib: **1) muutusi ja trende Eesti majanduse tegevuskeskkonnas ja maailmas laiemalt; 2) trende Eesti asetuses erinevates konkurentsivõime edetabelites; 3) ettevõtete konkurentsivõime näitajates asetleidnud muutusi ja konkurentsivõime eri tahkude pikaajalisi väljavaateid.**

Lähemalt võetakse fookusesse **ettevõtete rahastamise valdkond**, hõlmates nii pangalaene kui muid kapitali kaasamise võimalusi. 2024. aastal avaldatud raport sedastas, et kapitali hind Eesti ettevõtetele on kõrgem kui naaberriikides ja Euroopa keskmiselt. Millest see on tingitud ja kas riigil on hoobasid selle probleemi leevendamiseks? Millised on Eesti kapitalituru pikaajalised väljavaated?

Maailmas leiab aset regionaliseerumine ehk tarneahelate ümberkujunemine: lääneriigid soovivad üha enam hoida kriitilisi toormeid ja töötlustetappe enda kontrolli all, et maandada geopoliitilisi riske. Tarneahelate ümberkujunemine võib pakkuda võimalusi Eesti ettevõtetele neisse lülitumiseks või ka Eesti bio- ja muude rohemajanduse toormete baasil uute tarneahelate väljaarendamiseks. Selles protsessis Eesti võimaluste kaardistamiseks analüüsitakse **Eesti ettevõtete ekspordiportfelli ning rahvusvahelistumise ja rahvusvaheliste väärtusahelatega seotud teemasid.**

Eriteemadena on kavas käsitleda veel **telekommunikatsiooni ja andmeside olukorda ja väljavaateid**, kuivõrd andmesideteenused mängivad paljude ärivaldkondade jaoks olulist rolli ning seetõttu on teenuste kättesaadavus, taskukohasus ja kvaliteet võtmetähtsusega Eesti konkurentsivõime edendamisel. Samuti **põllumajanduse olukorda ja väljavaateid**, arvestades, et Eesti põllumajandusel tuleb ühtaegu püsida

	<p>rahvusvahelises majanduskonkurentsisis kui ka täita kohalikke ülesandeid nagu isevarustamine, maaline tööhõive ning regionaalpoliitilised taotlused.</p> <p>Töö viiakse läbi Riigikogu majanduskomisjoni juurde loodud konkurentsivõime eksperdikogu tegevuse raames. Tööl on tugev seos Arenguseire Keskuse varasemate uurimissuundadega, eelkõige tootlikkuse, regionaalse majanduse ja rohepöörde uurimissuunaga.</p>	
Uuringuteenuste eelarve	30 000 eurot + km	
Ajakava	Lähteülesande koostamine konkurentsivõime eksperdikogu tegevuse raames, vajaliku lisaekspertiisi kaasamise ettevalmistamine	Jaanuar 2025
	Vahetulemuste ja lühiraportite valmine	Veebruar – aprill 2025
	Lõppraport ja tulemuste tutvustamine	Mai – juuni 2025

1.4. Tervishoiu jätkusuutlikkus

Põhjendus	<p>Tervisekassa eelarve, mida viimastel aastatel toetas COVID-19 aegne lisarahastus, on jõudnud pikaajalisse ja süvenevasse miinusesse. 2025. aastal võetakse kasutusele reservid, ilma selleta oleks Tervisekassa eelarve 200 miljoni euro suuruses defitsiidis. Ühtlasi tähendab see, et reservidest kasutatakse ühe aastaga ära neljandik.</p> <p>Eelarveprognoosid näitavad, et järgmisel 15 aastal ületab tervishoiukulude kasv (5–6% aastas) oluliselt tulude kasvu (3,2% aastas). Nii suureneb aastaks 2040 aastane puudujääk 1,2 miljardi euroni (1,7% SKP-st), ent kui võtta eesmärgiks ka tänase suure omaosaluse vähendamine, võib puudujääk kasvada 1,9 miljardi euroni (2,6% SKP-st). Aastaks 2060 on defitsiit juba 8,2 miljardit eurot ehk ulatub 5,9%-ni</p>
------------------	--

	<p>SKP-st³. Ilma tervishoidu vahendeid juurde leidmata on vajalik suures mahus Tervisekassa reservide kasutamine või tervishoiuteenuste mahtude vähendamine.</p> <p>Senistes analüüsid on korduvalt tõdetud, et peamine probleem on sotsiaalmaksupõhise rahastuse ebapiisavus kasvavate kulude katmiseks^{4,5}. Rahastamismudelite mitmekesistamine on hädavajalik. Peamiseks lahenduseks ei saa aga olla elanikkonna omaosaluse suurendamine – Eestis on täna leibkondade omaosalus tervishoiukuludes oluliselt suurem kui Euroopa Liidus keskmiselt⁶ ning probleemiks on ka tervishoiukuludest tingitud vaesumine⁷.</p> <p>2023. aastal tehtud Eesti tervishoiu rahastamise seniseid uuringuid koondav analüüs toob välja järgmised lahendused.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suurendada riigieelarvest siirdeid Tervisekassale. Kui praegu tehakse siirdeid pensionäride eest, siis jätkusuutlikum lahendus oleks neid teha ka teiste võrdsustatud isikute (nt lapsed, õppurid) eest. See aitaks Tervisekassa eelarve tasakaalu hoida kuni 15 aastat. • Alternatiivina võiks laiendada ravikindlustuse maksubaasi teistele tululiikidele, nagu riigiettevõtete dividendid ja vara müük. Siiski ei lahendaks see probleemi pikaajaliselt. • Spetsiaalse ravikindlustusmaksu kehtestamine, mis kasutaks tulumaksuga sama maksubaasi, tooks täiendavaid tulusid kuni 0,4% SKP-st. Alates 2027. aastast ületaks lisanduv rahastamisvajadus siiski lisanduva tulu. • Täiendav sihtotstarbeline maks Tervisekassale, näiteks suhkrumaks, tooks lisatulu ja parandaks rahvatervist, kuigi selle rahaline mõju oleks väike.
--	--

³ Vörk, Andres; Piirits, Magnus (2023). Eesti tervishoiu rahastamise senised uuringud ja uuendatud stsenaariumid. Poliitikaanalüüs.

⁴ Sotsiaalministeerium (2021). Analüüs tervishoiusüsteemi rahastamise jätkusuutlikkuse ning ravikindlustamata isikutele tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamiseks.

⁵ Arenguseire Keskus (2020). Eesti tervishoiu tulevik. Stsenaariumid aastani 2035.

⁶ OECD/European Observatory on Health Systems and Policies (2024). Eesti: Riigi terviseprofiil 2023. OECD Publishing, Paris.

⁷ Vörk, Andres; Piirits, Magnus (2020). Tervishoiu rahastamise ebavõrdsus ja omaosaluse mõju vaesusele.

	<p>Võimalikud uurimisteema lähtekohad:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uued terviseteenuste rahastamise mudelid. Viimaste aastakümnete rahvusvaheline kogemus ja uuringud on pakkunud välja erinevaid mudeleid tervishoiusüsteemide tõhususe parandamiseks. Näiteks diagnoosipõhine rahastamine (DRG), mis keskendub konkreetsete terviseprobleemide kulude standardiseerimisele. Samas on tähelepanu pälvinud ka "<i>bundle payments</i>", kus rahastamine hõlmab laiemat raviteekonda ja mitme teenuse osutamist ühe ühiku raames. DRG süsteemi eeliseks on läbipaistvus ja tulemustel põhinev hindamine, kuid see võib soodustada teenuste killustatust. <i>Bundle</i>-mudeli puhul on fookus patsiendi tervise terviklikul parendamisel, vähendades killustatust, kuid mudeli rakendamine eeldab keerukat koordineerimist ja vastutuse jagamist. - Erakindlustuse roll. Erakindlustus on Eestis kasvav suund, ent on teada, et see suurendab tervishoiualast ebavõrdsust. 2023. aasta meta-analüüs toob välja: „Täiendavat analüüsi oleks vaja teha töandjate kaudu pakutava erakindlustuse potentsiaali kohta. Et rahvusvaheline kogemus [...] näitab, et erakindlustus harva vastab talle seatud ootustele, siis on selle detailsem analüüs, monitoorimine ja reguleerimine oluline“. - Arenguseire Keskus hindas 2020. aastal, et säilitamiseks Tervisekassa eelarve tasakaalu ilma täiendavate tuluallikateta, peaks inimeste omaosalus katma ligi poole (51%) tervishoiu kuludest pikas perspektiivis. (Täna on inimeste omaosalus 23%.) Samas leidub maailmas näiteid nn omaosaluse erakindlustusest ehk inimesed saavad end teatud tasemest kõrgema omaosaluse vastu erakindlustusturul kindlustada, mis paneks nende omaosalusmaksetele lae peale. Toonases raportis hindasime kindlustusmakse kuluks 570–820 eurot aastas⁸. Samas pole teada, kas turul tekiks vastav kindlustuspakkumine. - Täppisennetus. Riigi käes olevate isikuandmete senisest suurem riskasutamine elustiilihaiguste paremaks ennetamiseks on üks personaalse riigi võimalik tulevikusuund, mis saab kaasa tuua parema rahvatervise ning seeläbi sadade miljonite suuruse kokkuhoiu riigile⁹.
--	---

⁸ Arenguseire Keskus (2020). Eesti tervishoiu tulevik. Stsenaariumid aastani 2035.

⁹ Arenguseire Keskus (2024). Personaalriigi tulevik Eestis. Stsenaariumid aastani 2040. Raport. Tallinn: Arenguseire Keskus.

	<p>- Rahastuse ja tööjõu seosed. 2021. aastal oli Eestis ELi keskmisest vähem arste ja õdesid. Arstide puhul on probleemiks tööjõu vananemine ning äärmiselt suur on töötajate nappus peremeditsiini – eelkõige väljaspool suuremaid linnu – ja psühhiaatria valdkonnas. Samuti valitseb kogu süsteemis suur õdede nappus. Hoogustuv meditsiinisüsteemist lahkumine ülekoormuse tõttu¹⁰ suurendab sinna jääjate koormust veelgi, seades riigi surve alla tulevikukindla tööjõumudelite leidmiseks.</p> <p>Uurimisteema kesksed küsimused:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Millised on alternatiivsed valikud tervishoiu rahastamise mitmekesistamisel ja nende mõju tervishoiuteenuste kättesaadavusele Eestis aastaks 2050? 2. Kuidas võib muutuda omaosaluse ja riikliku rahastuse vaheline tasakaal Eesti tervishoiusüsteemis aastaks 2050? 3. Kuidas erinevad rahastamismudelid mõjutavad kulude kontrolli, teenuste kvaliteeti ja tervishoiutöötajate järelkasvu? 	
Uuringuteenuste eelarve	30 000 – 40 000 eurot + km	
Ajakava	Lähteülesande koostamine, kaastööde hankimine, võtmeisikutest juhtkomisjoni ja eksperdigrupi loomine	Jaanuar – märts 2025
	Kaastööde ja lühi raportite valmimine, vaheraport ja tagasiside juhtkomisjonilt	Aprill 2023 – september 2025
	Lõppraport ja tulemuste tutvustamine	Oktoober – november 2025

1.5. Noorte autonoomia tulevik

Põhjendus	Vananeva rahvastikuga riigis ootab ühiskond noortelt varasemat tööjõuturule sisenemist ja majanduselus osalemist, suuremat vastutuse võtmist ja aktiivset osalust ühiskonna arengus. Selleks, et noored
------------------	---

¹⁰ Levila uurimus tervishoiusüsteemist lahkujatega (2023).

suudaksid seda tulevikutegija rolli täita, on oluline tagada, et neil oleks piisavalt autonoomiat ja toetust enesejuhtimise ja otsustusvõime arendamiseks. **Vajalik on analüüsida noorte autonoomiat ja otsustusvõimet mõjutavaid tegureid**, võttes arvesse nii Eesti kui maailma demograafilisi, tehnoloogilisi jm muutusi.

Noortevaldkonna tulevikustsenaariumides¹¹ tuuakse välja, et eakate kasvava ja noorte kahaneva osakaalu taustal valijaskonnas võivad noored üha enam hakata tajuma, et nende „häälele“ pole kaalu, mis võib süvendada juba aset leidvat poliitikast võõrandumist noorte seas. Noorte hoiakuid mõjutab oluliselt sotsiaalmeedia, mis kultiveerib nn tähelepanumajandust ehk stimuleerib emotsionaalseid reaktsioone ratsionaalsuse arvelt. Uuringutes on ka leitud, et praegune kodanikuharidus ei pruugi noorte ühiskondlikku aktiivsust piisavalt toetada: Eesti noortel on küll ühiskonnaelu toimimisest head teadmised, aga ühiskondlikus elus need tingimata ei rakendu¹².

Keskkonnaprobleemide süvenemine suurendab noorte vastutust rohelise tuleviku kujundamisel. See toob esile infohariduse ja väärtushariduse tasakaalu – noored peavad mitte ainult teadma, miks ja kuidas kliima muutub, vaid ka vastavalt käituma, et nende tegevused oleksid keskkonda säästvad.

Teisalt, kuigi tänapäeva noored on üha enam keskkonnateemadest huvitatud ja valmis muutusteks, ei pruugi neil olla täielikku arusaamist sellest, kust raha tuleb ja kuidas erinevad otsused mõjutavad laiemat ühiskonda. Näiteks põlevkivijaamade kiire sulgemine võib küll vähendada süsinikuheitmeid, kuid tekitada samas tõsiseid majanduslikke probleeme, nagu töökohtade kadumine ja energiahinna tõus. Selle vältimiseks on oluline integreerida keskkonnaharidus heatasemelise majandusharidusega, et noored mõistaksid nii rohepöörde vajadust kui ka sellega kaasnevat majanduslikke reaalsusi ning oskaksid teha vastutustundlikke otsuseid.

Tööturu uus loogika (paindlikkus, kaugtöö, digivahendite kesksus, jagamismajandus jne) on noortele meelepärane ja annab neile tööturul eelise, sest neil on pigem head digioskused ja nad suudavad kiiremini

¹¹ Haugas, S., Kendrali, E. (2022). Noortevaldkonna tulevikustsenaariumid. Tallinn: Mõttekoda Praxis.

¹² Sealsamas, viidatud: IEA Rahvusvaheline Kodanikuhariduse Uuring ICCS 2016, Eesti põhitulemused.

	<p>muutustega kohaneda. Leidub ka palju noori, kes on majanduslikult aktiivsed juba enne täisealiseks saamist. Samas on majanduselus osalemisega seotud mitmed vanusepiirid, mis ei pruugi neid suundumusi piisavalt arvestada.</p> <p>Uurimissuunas „Noorte autonoomia tulevik“ keskendutakse küsimustele, millised tegurid mõjutavad noorte autonoomsust (agentsust, otsustusvõimet) ning kui heas vastavuses on noorte autonoomia arengud mitmete eapiiridega, mis noorte õigusi reguleerivad.</p> <p>Uurimissuuna kesksed küsimused on:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Millised tegurid mõjutavad noorte vastutusvõimet, kas tänapäeva noored on vastutusvõimelisemad kui nende eakaaslased paarikümne aasta eest? • Millistes valdkondades on enim muutunud ja/või võib tulevikus muutuda noorte ühiskonna- ja majanduselus osalemine? Millised on järeloomid seadusjärgsetele eapiiridele? • Millised võimalikud stsenaariumid võivad kujuneda noorte autonoomia osas Eesti ühiskonnas aastaks 2050? <p>Tööl on tugev seos Arenguseire Keskuse uurimissuundadega „Väärtused kui inimvara ja nende seos ühiskonna arenguga“ (2019) ja „Õpetajate järelkasvu tulevik“ (2023).</p>	
Uuringuteenuste eelarve	30 000 – 40 000 eurot + km	
Ajakava	Lähteülesande koostamine, kaastööde hankimine, võtmeisikutest juhtkomisjoni ja eksperdigrupi loomine	Aprill – mai 2025
	Kaastööde ja lühiraportite valmimine, vaheraportid ja tagasiside juhtkomisjonilt	Juuni 2025 – veebruar 2026
	Lõppraporti koostamine ja tulemuste tutvustamine	Märts – aprill 2026

2. Järeelseire

Arenguseire seadusest tulenevalt jälgib Arenguseire Keskus koostatud arengustsenaariumide realiseerumist ning vajaduse korral korrigeerib stsenaariumeid ja nende järelmeid. 2025. aastal uuendatakse varasemaid analüüse ja stsenaariumeid alltoodud teemades.

2.1. Kõrghariduse rahastusvalikud

Põhjendus	<p>Praeguse kõrghariduse rahastusmodelile ülemineku järel on 2017. aastast probleemiks olnud kõrghariduse alarahastus. Seda leevendas küll riiklik kokkulepe kasvatada kõrghariduse rahastamist 2023. aastast alates 15 protsenti aastas neljal järjestikusel aastal, kuid alates 2027. aastast on olukord taas ebaselge.</p> <p>2021. aastal avaldas Arenguseire Keskus raporti „Kõrghariduse tulevik. Arengusuundumused aastani 2035“, mis sisaldas ka põhimõttelisi rahastuvalikuid ja nende oodatavat mõju riigile, kõrgkoolidele ja tudengitele.</p> <p>2025. aastal uuendatakse keskuse loodud kõrghariduse rahastamise kalkulaatorit, mis võimaldab lisandunud andmete alusel uuesti hinnata nii varasemalt väljapakutud rahastusvalikute mõjusid kui ka mängida läbi täiendavaid rahastusvalikuid.</p>	
Ajakava ja väljundid	Uuendatud andmetega kalkulaator avalikkusele kättesaadavaks muudetud	Jaanuar 2025
	Lühi raport ja pressiteade kõrgkoolide rahastusvalikutest ja nende eelarvemõjust	Veebruar 2025

2.2. Pensionide tulevane ostujõud

Põhjendus	<p>Vanaduspensionid on vanemaealiste inimeste peamised sissetulekallikad. Nende eesmärk on ühtaegu tagada piisav sissetulek vanaduspõlves, säilitada pensionisüsteemi rahaline jätkusuutlikkus ja soodustada pikemat tööelu. Rahvastiku vananemise ja pensioniealiste osakaalu kasvu tõttu muutub see trilemma üha keerulisemaks. Viimase pensionide adekvaatsuse raporti järgi moodustab Eesti vanemaealiste sissetulek 53% tööealiste sissetulekust, mis on Euroopa Liidu madalaim. Seetõttu elab iga teine vanemaealine suhtelises vaesuses või materiaalses ilmajätuses. Pensionisüsteemi reeglite ja rahvastikuarengute tõttu muutuvad inimeste pensionid ka üha erinevamaks. Pension sõltub aina enam isiklikust kogumisest ja töötasu suurusest.</p> <p>Eakate rahalist heaolu tulevikku, sh pensionisüsteemi kesksete valikute mõju analüüsis Arenguseire Keskus 2019. aastal. Järelseire eesmärgiks on anda ajavärske ülevaade pensionide suurusest ja ostujõust aastani 2050, arvestades muudatusi pensionisüsteemis ning erinevusi inimeste pensionikogumises, tööstaažis ja töötasus üle elukaare.</p>	
Ajakava ja väljundid	Lühiraportid ja pressiteated	Märts – juuni 2025

2.3. Rahvastikustsenaariumide mõju sotsiaalkaitse kuludele-tuludele

Põhjendus	<p>Eesti seisab silmitsi rahvastiku vananemisega. Rahvastikuprognosi põhistsenaariumi järgi on Eesti rahvaarv aastal 2035 ligikaudu 1,305 miljonit, iga neljas Eesti elanik on selleks ajaks 65-aastane või vanem ja 15–64-aastaste arv vähenenud ligi 35 000 inimese võrra.</p> <p>Rahvastiku suuruse ja struktuuri muutused avaldavad mõju nii sotsiaalkaitse kuludele kui ka tuludele. Suurim mõju avaldub vananemisega seotud sotsiaalkaitseskeemidele nagu vanaduspension, pikaajaline hooldus ja tervishoid, mis moodustavad märkimisväärse osa sotsiaalkaitse kogukuludest. Samuti mõjutab pere- ja lastega seotud</p>	
------------------	---	--

	<p>sotsiaalkaitse kulusid pereloomeas rahvastiku vähenemine ja madalam sündimus. Sotsiaalkaitse tulusid kujundab aga eelkõige hõives osaleva rahvastiku suurus.</p> <p>Rahvastikustsenaariumidega on Arenguseire Keskus tegelenud tööturu tuleviku ning Ukraina sõja mõjude seiretöös. Järelseire eesmärgiks on koondada ja sünteesida olemasolev teadmine rahvastikuprotsesside ja sotsiaalkaitse eelarve seostest ning hinnata sotsiaalkaitse jätkusuutlikkust ja selle tugevdamise võimalusi. Erinevate rahvastiku-prognooside abil hinnatakse sotsiaalkaitse kulusid ja tulusid ning nende tundlikkust stsenaariumides kirjeldatud sündimuse, suremuse ja rändetrendide suhtes.</p>	
<p>Ajakava ja väljundid</p>	<p>Lühi raportid ja pressiteated</p>	<p>Aprill – oktoober 2025</p>

2.4. Platvormitöö ja platvormimajandus

<p>Põhjendus</p>	<p>Arenguseire Keskus on kaks korda viinud läbi platvormitöö leviku küsitlusuuringut Eestis, aastail 2018 ja 2021, järeldades, et platvormitöö levik suurendab haavatavust Eesti tööturul. Kuigi on positiivne, et digiplatvormide tegevus tööturul on laiendanud töövõimalusi isikute jaoks, kelle juurdepääs tööturule on piiratum, lasub vastutus oma sotsiaalkaitse korraldamise eest platvormitöö tegijal ning sageli seda ei tehta, seega ka kaitse saamiseks vajalikke makse ei tasuta või tasutakse vähem kui sarnases töölepingulises suhtes. Ühiskonna jaoks tähendab see, et teenustega seotud ühiskondlikud kogukulud (nt vältimatu abi osutamine ravikindlustuseta isikutele) ei väljendu piisavalt teenuse hinnas.</p> <p>Teisalt on Eestist alguse saanud mitmeid kiire kasvuga platvormi-ettevõtteid (Bolt, Wise jne) ning Eesti kui ärikeskkonna maine on tihedalt läbi põimunud nn üksisarvikute suure osakaaluga elaniku kohta. Tuleb seega leida vastus küsimusele, kuidas tagada digiplatvormidele Eestis konkurentsivõimelised tegutsemistingimused, ohustamata samal ajal sotsiaalkaitse taset Eestis.</p>
-------------------------	---

	<p>Järeseire läbiviimiseks on Arenguseire Keskus koos Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga tellinud mitme ülikooli teadlastest (TLÜ, TÜ, TalTech) koosnevalt konsortsiumilt rakendusüingu “Platvormitöö tegijate ja teiste iseenda tööandjate majanduslik olukord ja sotsiaalne kaitse ning platvormimajanduse tulevikuväljavaated Eestis”. Üingu tellimist toetas Eesti Teadusagentuur RITA+ programmist. See valmib lõplikult 2026. aastal, kuid 2025. aastal on võimalik avaldada vahetulemusi.</p>	
<p>Ajakava ja väljundid</p>	<p>Veebiseminar, lühiraport ja pressiteade</p>	<p>September – detsember 2025</p>

3. Kommunikatsioon

Arenguseire Keskuse üks ülesandeid on märgata ja mõtestada Eesti jaoks olulisi tuleviku-teemasid. Seda rolli täidame nii tegevuskavasse valitud uurimissuundade raames kui ka laiemalt. Oma uurimistulemustest informeerime avalikkust jooksvalt proaktiivse ja reaktiivse meediatöö abil. Arenguseire Keskuse blogisse ning väljaandesse Pikksilm otsime jooksvalt teematõstatusi, mis vaatavad pikemalt tulevikku ning käsitlevad Eesti ühiskonna ja majanduse seisukohast olulisi võimalikke arenguid, nende tagajärgi Eesti jaoks ning varase valmisoleku loomist.

Tutvustame oma uurimistulemusi Riigikogu komisjonides ja fraktsioonides ning korraldame veebiseminare ja konverentse, et uurimistulemuste üle laiemalt arutleda ning eesootavateks muutusteks paremini valmis olla.

Väljundid	Uudiskiri	1 x kuus
	Veebiseminarid	Vähemalt 1 x kvartalis
	Konverentsid	1–2 aastas
	Arenguseire Keskuse blogi	6–8 artiklit aastas
	Väljaanne Pikksilm	Ekspertide artiklid valmivad ja avaldatakse ASK-i veebi „Pikksilma“ rubriigis aasta jooksul jooksvalt.

Arenguseire Keskus

Lossi plats 1a, 15165 Tallinn
arenguseire@riigikogu.ee